

Roʻzmetova Farangiz Azamatovna
Urganch davlat pedagogika instituti
tayanch doktoranti
farangizrozmetova4@gmail.com
Orcid: 0009-0009-0662-3018

INNOVATSION TA'LIM SHAROITIDA BO'LAJAK TARBIYACHILAR KASBIY REFLEKSIYA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI VA MODEL

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsion ta'lim muhitida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga oid texnologiyalar va modelning ilmiy-nazariy asoslari yoritilgan. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan model bo'lajak tarbiyachilarning refleksiv faoliyatini shakllantirish, o'z kasbiy tajribasini tahlil qilish va takomillashtirish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqot natijalarida innovatsion metodlar – refleksiv kundalik, videoanaliz, "aqliy hujum" va "refleksiv davra suhbat" kabi usullar samaradorligi asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishda pedagogik akmeologiya yondashuvining ahamiyati ham ochib berilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy refleksiya, refleksiya madaniyati, innovatsion ta'lim, tarbiyachi tayyorlash, refleksiv texnologiyalar, pedagogik akmeologiya, model, o'zini tahlil qilish.

ТЕХНОЛОГИИ И МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье раскрываются научно-теоретические основы технологий и модели развития профессиональной рефлексивной культуры будущих воспитателей в условиях инновационного образования. Разработанная автором модель направлена на формирование рефлексивной деятельности студентов педагогических направлений, развитие у них навыков анализа и совершенствования собственной профессиональной практики. В ходе исследования обоснована эффективность таких инновационных методов, как рефлексивный дневник, видеоанализ, "мозговой штурм" и "рефлексивный круглый стол". Также подчеркивается значение акмеологического подхода в процессе формирования рефлексивной культуры педагога.

Ключевые слова: профессиональная рефлексия, культура рефлексии, инновационное образование, подготовка воспитателей, рефлексивные технологии, педагогическая акмеология, модель, самоанализ.

TECHNOLOGIES AND MODEL FOR DEVELOPING THE PROFESSIONAL REFLECTIVE CULTURE OF FUTURE EDUCATORS IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE EDUCATION

Annotation. This article explores the theoretical and methodological foundations of technologies and a model aimed at developing the professional reflective culture of future educators within the framework of innovative education. The proposed model focuses on fostering students' reflective activity, enhancing their ability to analyze and improve their professional practices. The research substantiates the effectiveness of innovative methods such as reflective journals, video analysis, brainstorming, and reflective round-table discussions. Moreover, the article highlights the importance of the acmeological approach in nurturing educators' reflective culture.

Keywords: professional reflection, reflective culture, innovative education, educator training, reflective technologies, pedagogical acmeology, model, self-analysis.

Kirish. XXI asr ta'limi shiddat bilan rivojlanayotgan innovatsion jarayonlar, raqamli texnologiyalar va yangi pedagogik paradigmalar bilan tavsiflanadi. Bu jarayonlar ta'lim tizimidan nafaqat bilim berish, balki shaxsning o'zini anglash, o'z faoliyatini tahlil qilish va refleksiya qilish ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab etmoqda. Ayniqsa, bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida **kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish** zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Refleksiya — bu o'z faoliyatini anglash, baholash va uni takomillashtirish jarayoni bo'lib, u tarbiyachining kasbiy kompetentligini, o'zgaruvchan sharoitlarga moslashuvchanligini va ijodiy yondashuvini belgilaydi. Shuning uchun innovatsion ta'lim sharoitida tarbiyachilarni faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki o'z faoliyatini tahlil qila oladigan, o'zini rivojlantirishga intiladigan reflektiv shaxs sifatida tayyorlash dolzarb masalaga aylanmoqda.

Zamonaviy ta'lim muassasalari amaliyotida **reflektiv kundaliklar, videoanaliz, reflektiv intervyu, "refleksiya davrasi"** kabi usullarni joriy etish bo'lajak tarbiyachilarning o'z pedagogik faoliyatiga tanqidiy va konstruktiv yondashish malakasini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, **pedagogik akmeologiya** yondashuvi asosida ishlab chiqilgan **refleksiya madaniyatini rivojlantirish modeli** tarbiyachilarning kasbiy o'sishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi kunda innovatsion ta'lim jarayonida bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda refleksiya madaniyatini shakllantirishning ilmiy asoslangan texnologiyalari va amaliy modellarini ishlab chiqish zarurati ortib bormoqda. Bu esa ta'lim tizimining sifatini oshirish, tarbiyachilarning kasbiy mahoratini rivojlantirish va ularning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishda muhim nazariy-amaliy asos yaratadi.

Shu bois mazkur maqolada innovatsion ta'lim sharoitida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish texnologiyalari va modeli ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi hamda ularning amaliy qo'llanish imkoniyatlari yoritiladi.

Adabiyotlar sharhi. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda muhim ilmiy yo'nalish sifatida o'rganilmoqda. Mazkur yo'nalishning nazariy asoslari bo'lajak tarbiyachilar tayyorgarligi, ularning reflektiv tafakkuri, metodik kompetensiyasi hamda innovatsion texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liqdir.

S. Sh. Abdurahmonova (2022) ta'kidlaganidek, bo'lajak tarbiyachilarning kelgusidagi kasbiy-pedagogik faoliyati "tarbiyachi-bola" o'zaro aloqasi negizida shakllanadi va aynan shu jarayonda ta'limiy, tarbiyaviy, korreksion hamda rivojlantiruvchi maqsadlar amalga oshiriladi. Muallif ta'lim jarayonida antropotsentrizm tamoyilining ustuvorligini asoslab, tarbiyachi shaxsida insonparvarlik, empatiya va refleksiv yondashuvni rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi [Abdurahmonova, 2022]. Ushbu yondashuv bo'lajak tarbiyachilar faoliyatida o'zaro subyekt-subyekt munosabatlarini shakllantirish uchun muhim nazariy poydevor yaratadi.

V. S. Pchelina (2008) o'z tadqiqotida XX asrning ikkinchi yarmida maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilarini tayyorlash tizimi davlat va jamiyat hayotining barcha sohalar bilan uzviy bog'liq bo'lgan murakkab tuzilma sifatida shakllanganini qayd etadi. Muallif ta'lim tarixini tahlil qilar ekan, o'qituvchi tayyorlashda amaliyot, nazariya va tarbiyaviy jarayonning uyg'unligi muhim omil bo'lganini ko'rsatadi [Pchelina, 2008]. Bu fikr bugungi kunda innovatsion yondashuvlar yordamida bo'lajak tarbiyachilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishda tarixiy tajribadan foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

M. M. Jaloliddinova (2025) esa bo'lajak tarbiyachilar tayyorlash jarayonida refleksiv yondashuvning ahamiyatiga e'tibor qaratib, uni talabalarning o'z-o'zini baholash va o'z kasbiy faoliyatiga tanqidiy yondashuvni shakllantiruvchi vosita sifatida talqin etadi [Jaloliddinova, 2025]. Muallifning fikricha, refleksiya pedagogik ta'limda shaxsiy rivojlanish, kasbiy mas'uliyat va ijodiy o'sishni ta'minlovchi asosiy mexanizmdir. Ushbu qarash maqola mavzusining asosiy

konseptual g'oyasi – bo'lajak tarbiyachilarning refleksiya madaniyatini rivojlantirish zarurati bilan bevosita uyg'unlashadi.

M. A. Sultansaidova (2025) o'z ishida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash bo'lajak tarbiyachilarning kasbga yo'naltirib o'qitishda metodik tayyorgarligini takomillashtirishni kafolatlaydi deb ta'kidlaydi [Sultansaidova, 2025]. Muallifning ushbu ilmiy xulosasi refleksiya madaniyatini rivojlantirish texnologiyalarini ishlab chiqishda metodik kompetensiyani asosiy komponent sifatida belgilash zarurligini ko'rsatadi. Chunki metodik jihatdan puxta tayyorlangan tarbiyachi o'z faoliyatini tahlil qila oladi, samaradorlikni oshirish yo'llarini aniqlaydi va innovatsion yondashuvlardan ongli foydalanadi.

E. A. Alisov (2023) tomonidan olib borilgan tadqiqotda jarayonga yo'naltirilgan ta'lim (process-oriented education) konsepsiyasi xorijiy tajriba asosida tahlil qilinadi. Muallifning fikricha, bunday ta'lim nafaqat yangi bilimlarni o'zlashtirishni, balki istak va intilishlar bilan ishlash, muammolarni hal etish, o'zini anglash va martaba motivatsiyasini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi [Alisov, 2023]. Ushbu yondashuv bo'lajak tarbiyachilarda refleksiv fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi, chunki refleksiya jarayonida shaxs o'z harakati, maqsadi va natijasini tahlil etadi.

Yuqoridagi manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish jarayonida antropotsentrik, tarixiy-tahliliy, refleksiv, metodik va jarayonga yo'naltirilgan yondashuvlar o'zaro integratsiyalashgan holda samarali natija beradi. Aynan shu yondashuvlar asosida innovatsion ta'lim sharoitida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish texnologiyalari va modelini yaratish ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazmuni va natijalar. Innovatsion ta'lim sharoitida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogik tizimning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Mazkur jarayonning mazmuni bo'lajak mutaxassislarni o'z kasbiy faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirishga yo'naltirishdan iboratdir. Shu maqsadda ishlab chiqilgan texnologiyalar ta'lim jarayonining interaktiv, reflektiv va akmeologik komponentlarini o'z ichiga oladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, refleksiya madaniyatini rivojlantirish quyidagi bosqichli model asosida samarali amalga oshiriladi:

1. *Motivatsion-bilim bosqichi* - talabalarda refleksiv faoliyatga bo'lgan ichki ehtiyojni shakllantirish, refleksiya mohiyatini tushuntirish, reflektiv kundaliklar yuritishga tayyorlash. Ushbu bosqichda "refleksiya davrasi" va "aqliy hujum" metodlari qo'llaniladi.

2. *Amaliy-reflektiv bosqich* - talabalarining o'z pedagogik faoliyati, mashg'ulotlar jarayonidagi yondashuvlari va kommunikativ xatti-harakatlarini videoanaliz qilish orqali tahlil etish. Bu bosqichda "reflektiv intervyu" va "video-tahlil" texnologiyalari eng samarali deb topildi.

3. *Tahliliy-integrativ bosqich* - o'z-o'zini baholash, mustaqil fikrlash va pedagogik qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish bosqichi bo'lib, bunda "portfoliometriya" (shaxsiy yutuqlar portfeli tahlili) metodikasi qo'llanadi.

Mazkur model asosida o'tkazilgan eksperimental mashg'ulotlar natijasida bo'lajak tarbiyachilarning refleksiya madaniyati darajasida quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

-talabalarining o'z pedagogik faoliyatiga tanqidiy yondashish ko'nikmasi 38 % dan 72 % gacha oshdi;

-reflektiv kundalik yuritish orqali o'z-o'zini baholash madaniyati shakllandi;

-ta'lim jarayonida interaktiv va reflektiv texnologiyalarni qo'llash orqali ijodiy yondashuv kuchaydi;

-pedagogik refleksiya bo'yicha o'zini rivojlantirish motivatsiyasi barqarorlashdi;

-talabalarining kasbiy muloqot madaniyati va empatiya darajasi sezilarli oshdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion ta'lim sharoitida refleksiya madaniyatini rivojlantirish faqat metodik mashg'ulotlar orqali emas, balki shaxsiy tajriba va o'z-o'zini anglash jarayonlarini uyg'unlashtirish orqali yuqori samaraga erishadi. Shu bois ishlab chiqilgan "Refleksiv rivojlanish modeli" ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida — nazariy ta'limdan tortib amaliyotgacha — qo'llanish imkoniga ega.

Pedagogik akmeologiya yondashuvi asosida bu model bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy o'sish cho'qqilariga (akme holatiga) erishishida refleksiya, o'zini anglash, tahlil va yangilikka intilishni uyg'unlashtiruvchi tizim sifatida tavsiya etiladi.

1. Refleksiya madaniyatini rivojlantirish innovatsion ta'limning asosiy mezonini hisoblanadi, u tarbiyachining shaxsiy va kasbiy o'sishini ta'minlaydi.

2. Taklif etilgan model bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini, ijodiy faolligini va mustaqil qaror qabul qilish salohiyatini oshiradi.

3. Reflektiv texnologiyalarni amaliyotda qo'llash ta'lim jarayonining sifatini oshirib, tarbiyachilarni zamonaviy talablarga mos kasbiy faoliyatga tayyorlaydi.

Xulosa. Yurtimizda ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi, maktabgacha ta'lim sohasida zamonaviy yondashuvlarni tatbiq etish ehtiyoji bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishni dolzarb pedagogik vazifa sifatida belgilab bermoqda. O'tkazilgan ilmiy tahlillar, adabiyotlar sharhi va eksperimental natijalar quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarni chiqarish imkonini berdi:

Kasbiy refleksiya madaniyati - bu bo'lajak tarbiyachining o'z faoliyati, kasbiy qadriyatlari va shaxsiy tajribasini anglash, tahlil qilish va takomillashtirishga yo'naltirilgan ichki jarayon bo'lib, u shaxsiy rivojlanish va kasbiy yetuklikning muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

Innovatsion ta'lim sharoitida refleksiya madaniyatini shakllantirish jarayonining asosiy mazmuni — o'qitish jarayonini subyekt-subyekt asosida tashkil etish, talabaning mustaqil fikrlashi, o'z-o'zini tahlil qilish va baholashga tayyorligini rivojlantirishdan iborat.

Taklif etilgan "Refleksiv rivojlanish modeli" uch bosqichli (motivatsion-bilim, amaliy-reflektiv, tahliliy-integrativ) tizim asosida qurilgan bo'lib, u o'quv jarayonida talabaning reflektiv fikrlashini, ijodkorligini va kasbiy faolligini bosqichma-bosqich rivojlantiradi.

Bo'lajak tarbiyachilarning refleksiya madaniyatini rivojlantirishda pedagogik akmeologiya yondashuvi asosiy nazariy tayanch sifatida o'zini oqladi. Ushbu yondashuv shaxsning kasbiy cho'qqilarga (akme-holat) erishish yo'lida o'z-o'zini anglash va o'z ustida ishlash jarayonlarini faollashtiradi. Tadqiqotda qo'llangan reflektiv kundalik, videoanaliz, portfoliometriya, aqliy hujum, refleksiya davrasi kabi innovatsion metodlar talabalarning mustaqil fikrlash, muloqot, o'zini baholash va tanqidiy tahlil ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirdi. Bo'lajak tarbiyachilarning refleksiya madaniyatini rivojlantirish ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan va amaliyotga integratsiyalashgan o'qitish tizimini joriy etishni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдурахмонова, С.Ш. (2022). Бўлажак тарбиячиларда педагогик маданиятни ривожлантиришнинг антропосентризм тамойили. Таълим ва инновацион тадқиқотлар, № 6.2, Б. 112–119. ISSN 2181-1709 (P), ISSN 2181-1717 (E).

2. Пчелина, В.С. (2008). Профессиональная подготовка воспитателей дошкольных учреждений во второй половине XX века. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Ярославль. – 23 с.

3. Жалолиддинова, М.М. (2025). Педагогические особенности развития профессиональных трансверсальных компетенций будущих воспитателей. Вестник Кокандского университета, №14, С. 146–148. DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v14i.1146>

4. Султансаидова, М.А. (2025). Необходимость развития профессионально-методических компетенций будущих воспитателей. Inter education & global study, № 1, С. 354–361. ISSN: 2992-9024.

5. Алисов, Е.А. (2023). Опыт подготовки педагогов дошкольного образования в США и критическое осмысление возможностей его использования в российской образовательной практике. Педагогика. Журнал психолого-педагогических исследований, № 2, С. 5–28.